

**INGLIZ TILI TA'LIMIDA ETNOPEDAGOGIK YONDASHUVNING MAZMUNI,
TAMOYILLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI****Jabborova Nafisa Hikmatovna**

Asman universiteti o'qituvchisi.

jabborovan252@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.23246486>

Annotatsiya. Maqola ingliz tili ta'limida etnopedagogik yondashuvning mazmuni, tamoyillari va didaktik imkoniyatlarini yoritadi. Muallif 1999–2025-yillarga oid 25 ta manbani qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, tizimlashtirish va modellashtirish usullari bilan o'rgandi. Tahlil to'rt mazmun komponentini va olti tamoyilni ajratdi. Etnopedagogik material motivatsiyani oshirish, mediatsiya ko'nikmasini rivojlantirish va milliy o'zlikni mustahkamlash imkonini beradi. Maqola maqol, realiya va urf-odatlar asosidagi topshiriq namunalari beradi.

Kalit so'zlar: etnopedagogika, etnopedagogik yondashuv, xalq pedagogikasi, ingliz tili ta'limi, madaniy muvofiqlik, mediatsiya, milliy qadriyatlar.

**СОДЕРЖАНИЕ, ПРИНЦИПЫ И ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ
ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ**

Аннотация. Статья раскрывает содержание, принципы и дидактические возможности этнопедагогического подхода в обучении английскому языку. Автор изучил 25 источников 1999–2025 годов методами сравнительного анализа, контент-анализа, систематизации и моделирования. Анализ позволил выделить четыре компонента содержания и шесть принципов. Этнопедагогический материал помогает повысить мотивацию, развить навыки медиации и укрепить национальную идентичность. Статья предлагает образцы заданий.

Ключевые слова: этнопедагогика, этнопедагогический подход, народная педагогика, обучение английскому языку, культуросообразность, медиация, национальные ценности.

**CONTENT, PRINCIPLES AND DIDACTIC POTENTIAL OF THE
ETHNOPEDAGOGICAL APPROACH IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING**

Abstract. The article describes the content, principles and didactic potential of the ethnopedagogical approach in English language teaching. The author examined 25 sources published between 1999 and 2025 using comparative analysis, content analysis, systematisation and modelling. The analysis identified four content components and six principles.

Ethnopedagogical material can raise motivation, develop mediation skills and strengthen national identity. The article offers sample tasks based on proverbs, culture-specific words and folk traditions.

Keywords: ethnopedagogy, ethnopedagogical approach, folk pedagogy, English language teaching, cultural congruence, mediation, national values.

Kirish

Ingliz tili bugun O'zbekiston ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi: PQ-5117-son qaror xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish ishini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi [2]. Shu bilan birga, «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning 4-moddasi milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ta'lim-tarbiyaga singdirishni asosiy tamoyillar qatoriga qo'shadi [1].

Demak, talaba ingliz tilini puxta egallashi va milliy o'zligini saqlashi kerak. Amaliyot bu ikki vazifani har doim ham uyg'unlashtira olmaydi. D. Hasanova O'zbekistonni ingliz tilining «kengayuvchi doira»sidagi mamlakat sifatida tavsiflaydi [3]: talaba tilni asosan darslik orqali o'rganadi, darsliklar esa ko'pincha Buyuk Britaniya va AQSh madaniyatini oldinga chiqaradi. J. Shin va hamkasblari 7 seriyadagi 25 xalqaro darslikda «ichki doira» madaniyati ustunlik qilishini aniqladi [4]; U. Keleş va B. Yazan «New Headway Elementary»ning besh nashrida «tashqi» va «kengayuvchi» doira jamoalari mazmunning atigi 10 foizga yaqinini egallashini hisobladi [5]; A. Ne'matov shunga o'xshash holatni O'zbekiston maktab darsliklarida kuzatdi [6].

Bu muammoni yechishda etnopedagogika katta imkoniyat beradi. **Etnopedagogika** — xalqning yosh avlodni tarbiyalash tajribasini o'rganuvchi fan; terminni G.N. Volkov kiritdi [7].

Xalq pedagogikasi — shu tajribaning o'zi: maqollar, ertaklar, urf-odatlar, marosimlar va oila tarbiyasi an'analari [8]. **Etnopedagogik yondashuv** deganda o'quv jarayonini xalq pedagogikasi qadriyatlari, vositalari va usullariga tayanib tashkil etish tushuniladi; ingliz tili ta'limida u talabaning ona madaniyatini o'quv mazmuniga olib kiradi va uni shu madaniyatni ingliz tilida ifodalashga hamda boshqa madaniyat bilan qiyoslashga o'rgatadi. Yondashuv yaqin tushunchalarga tayanadi: **madaniy muvofiqlik tamoyili**; **madaniyatga javob beruvchi ta'lim** — talabaning madaniy tajribasini o'qitish vositasiga aylantirish [9]; **madaniyatni asrovchi pedagogika** — talabaning tili va madaniyatini saqlashni ta'lim maqsadi deb bilish [10]; **bilim zaxiralari** — oila va mahalla tajribasini o'quv resursi sifatida ko'rish [11]; darslikdagi uch madaniyat turi — **manba madaniyat** (talabaning o'z madaniyati), o'rganilayotgan til madaniyati va xalqaro madaniyat [12]; **madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya** [13]; **mediatsiya** — ikki til yoki madaniyat o'rtasida vositachilik, Yevropa Kengashi uni alohida nutq faoliyati sifatida belgiladi [14]; **realiya va lakuna** — boshqa tilda to'g'ridan to'g'ri muqobili yo'q tushunchalar (*hashar, mahalla, sumalak*).

Masala uch yo'nalishda o'rganilgan: madaniyat va til ta'limi munosabatini qayta ko'rib chiqish — B. Kumaravadiveluning «postmetod» pedagogikasi [15], S. McKay va W. Bokhorst-Hengning mahalliy madaniyatga keng o'rin berish taklifi [12], D. Naultning madaniyat ta'limini Britaniya va AQSh bilan cheklamaslik chaqirig'i [16], C. Kramschning madaniyatni ma'no yaratish jarayoni sifatidagi talqini [17], M. Byramning yangilangan modeli [13]; mahalliy madaniyatni o'quv materialiga kiritish tajribasi — indoneziyalik tadqiqotchilarning darslik tahlillari va amaliyoti [18; 19], B. Tomlinson va H. Masuharaning moslashtirish tamoyili [20]; milliy tadqiqotlar — J. Jalolovning chet tili o'qitish maqsadlari [21], M. Mutalipovanning xalq pedagogikasi tizimi [8], S. Sharipovanning umummadaniy dunyoqarashni shakllantirish mexanizmlari [22]. Biroq mavjud ishlar etnopedagogikani asosan umumiy pedagogika doirasida o'rgandi; ingliz tili ta'limida etnopedagogik yondashuvning mazmuni, tamoyillari va didaktik imkoniyatlarini yaxlit yorituvchi tadqiqot uchramadi. Maqolaning maqsadi — ingliz tili ta'limida etnopedagogik yondashuvning mazmuni, tamoyillari va didaktik imkoniyatlarini aniqlash. Tadqiqot savollari: 1) yondashuv ingliz tili ta'limiga qanday mazmun olib kiradi; 2) u qaysi tamoyillarga tayanadi; 3) qanday didaktik imkoniyatlar yaratadi.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega: yangi tajriba-sinov o'tkazilmadi, barcha raqamlar ilmiy nashrlardan olindi. Metodologik asos — G.N. Volkovning etnopedagogika konsepsiyasi [7], M. Byramning madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya modeli [13] va B.

Kumaravadiveluning postmetod pedagogikasi [15]. 1999–2025-yillarga oid 25 ta manba qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, tizimlashtirish va umumlashtirish hamda modellashtirish (har bir komponent uchun topshiriq namunasi) usullari bilan o'rganildi.

Natijalar va tahlil

Yondashuvning mazmuni

Kontent-tahlil etnopedagogik yondashuv mazmunida to'rt komponentni ajratdi: **kognitiv** — xalq og'zaki ijodi, urf-odat va qadriyatlar haqidagi bilim (Navro'z, hashar yoki mahalla haqidagi inglizcha matn); **aksiologik** — talabning qadriyatga shaxsiy munosabati (mehmondo'stlik va kattaga hurmat mavzusidagi bahs); **kommunikativ-faoliyat** — o'z madaniyatini ingliz tilida tushuntirish ko'nikmasi (xorijlik mehmonga sumalak tayyorlashni tushuntirish); **refleksiv-qiyosiy** — ikki madaniyatni qiyoslash va stereotipni tanqidiy baholash (o'zbek va ingliz maqollarini solishtirish). Mazmunning asosiy manbasi — xalq pedagogikasi vositalari: maqol, topishmoq, ertak, qo'shiq, o'yin va marosimlar [8]. Nomoddiy madaniy meros ham boy resurs: UNESCO ro'yxatida O'zbekistonning 18 ta unsuri bor [23] — askiya, palov madaniyati, baxshichilik, Nasriddin Afandi latifalari va b. — har biri dars uchun tayyor mavzu. D. Coyle va hamkasblarining 4C modeli ham madaniyatni mazmun, muloqot va tafakkur bilan bir qatarga qo'yadi [24]. Maqollar qiyosi til materialining imkoniyatini yaqqol ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval. O'zbek va ingliz maqollarining qiyosi

O'zbek maqoli	Ingliz muqobili	Qiyos natijasi
Bugungi ishni ertaga qo'yma	Never put off till tomorrow what you can do today	To'liq muqobil
Yetti o'lchab, bir kes	Measure twice, cut once	Ma'no bir xil, son farq qiladi: yetti va ikki
O'zga yurtda shoh bo'lguncha, o'z yurtida gado bo'l	East or West, home is best	Ma'no yaqin, obraz farq qiladi
Olim bo'lsang, olam seniki	Knowledge is power	Ma'no yaqin, obraz farq qiladi
Mehmon — otangdan ulug'	To'g'ridan to'g'ri muqobili yo'q	Lakuna: talaba ma'noni izohlab beradi

Besh maqoldan bittasi to'liq muqobilga ega, uchtasi qisman mos keladi, bittasi lakuna hosil qiladi. O'qituvchi bu farqdan foydalanadi: to'liq muqobil lug'atni boyitadi, qisman muqobil qiyosiy tahlilga undaydi, lakuna esa mediatsiyaga majbur qiladi — talaba ma'noni o'z so'zi bilan tushuntiradi.

Yondashuvning tamoyillari

Manbalar takrorlagan talablarni umumlashtirib, olti tamoyil ajratildi: 1) **madaniy muvofiqlik** — mazmun talabning madaniy muhitiga moslashtiriladi [7; 9; 15]; 2) **milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi** — dars milliy qadriyatni umuminsoniy qadriyat bilan birga ochadi [1; 8]; 3) **madaniyatlar muloqoti** — talaba o'z madaniyatini boshqa madaniyat bilan teng asosda qiyoslaydi [13; 17]; 4) **ona tili va madaniyatiga tayanish** — talabning bilim zaxirasi o'quv resursi sifatida ishlatiladi [10; 11]; 5) **kommunikativ yo'nalganlik** — etnopedagogik material nutq faoliyatiga xizmat qiladi, o'zi maqsadga aylanmaydi [14; 21]; 6) **tanqidiy-refleksiv**

yondashuv — talaba stereotiplarni tanqidiy baholaydi va madaniyatni o'zgaras narsa deb bilmaydi [25]. Dastlabki ikki tamoyil mazmunni tanlashni boshqaradi, uchinchi va to'rtinchisi o'qitish usulini belgilaydi, so'nggi ikkitasi yondashuvni xatolardan asraydi: material nutqdan uzilmaydi va talaba o'z madaniyatini ideallashtirmaydi.

Didaktik imkoniyatlar

Tahlil besh didaktik imkoniyatni ko'rsatdi; ular asosli farazlar sifatida beriladi va tajribada tekshirishni talab qiladi. 1) **Motivatsiyani oshiradi**: tanish mazmun qiziqishni uyg'otadi va tildagi qiyinchilikni yengillashtiradi; L. Septiyana va hamkasblari Lampung xalq donishmandligi asosida yaratgan o'qish materialini 70 talaba 4 ballik shkalada o'rtacha 3,48 ball (eng yuqori ballning 87 foizi) bilan baholadi [19]. 2) **Lug'at va pragmatik kompetensiyani boyitadi**: realiya va maqollar izohlash, ta'riflash va qiyoslash strategiyalarini o'rgatadi. 3) **Mediatsiya ko'nikmasini rivojlantiradi**: talaba o'z madaniyatiga xos tushunchani xorijlik suhbatdoshga yetkazadi — CEFR mediatsiya shkalalari aynan shu faoliyatni tavsiflaydi [14]. 4) **Milliy o'zlikni mustahkamlaydi**: S. Sharipova tadqiqotida (390 talaba) tajriba guruhidagi 194 talabadan 87 nafari (44,8 foiz), nazorat guruhidagi 196 talabadan 55 nafari (28,1 foiz) yuqori darajaga chiqdi — farq qariyb 17 foiz punkti; tadqiqot milliy o'zlikni bevosita o'lchamagan bo'lsa-da, milliy mazmunning ijobiy ta'sirini ko'rsatdi [22]. 5) **Tanqidiy va qiyosiy tafakkurni o'stiradi**: talaba ikki madaniyatdagi o'xshashlik va farqni topadi, sababini izlaydi va xulosa chiqaradi. Bu imkoniyatlar nutq faoliyatining har bir turida ro'yobga chiqadi (2-jadval).

2-jadval. Nutq faoliyati turlari bo'yicha topshiriq namunalari

Nutq faoliyati	Etnopedagogik material	Topshiriq namunasi
O'qish	«Zumrad va Qimmat» ertagining inglizcha bayoni	Ertakni «Cinderella» bilan qiyoslash, uch o'xshashlik va uch farqni yozish
Tinglash	Navro'z va sumalak haqidagi audiomatn	Jadvalni to'ldirish: sana, taom, odat, ma'no
Gapirish	Hashar, mahalla, beshik to'yi	Rolli o'yin: xorijlik mehmonga odatni 2 daqiqada tushuntirish
Yozish	Mehmondo'stlik odobi	Xorijlik do'stga 120–150 so'zli xat yozib, mezbonlik qoidalarini tushuntirish
Mediatsiya	Maqollar, Nasriddin Afandi latifalari	Latifani ingliz tilida qayta hikoya qilish va hazil mazmunini izohlash

Xorijiy va milliy tajriba dalillari

Darslik tahlillari muammoning ko'lamini ko'rsatadi: J. Shin va hamkasblari (7 seriya, 25 kitob) ichki doira madaniyati ustunligini va mazmun asosan bilim darajasida qolishini [4], U. Keleş va B. Yazan (5 nashr) tashqi va kengayuvchi doira ulushi 10 foizga yaqinligini aniqladi [5]. U. Sulistiyo va hamkasblari Indoneziyadagi 11-sinf darsligining 14 ta o'qish matni, 20 ta rasm, 30 ta audioyozuv va 7 ta madaniy izohini o'rgandi: matnlar mahalliy va xorijiy madaniyatni muvozanatda bergan, rasm, audio va izohlar esa xorijiy madaniyat tomon og'gan [18] — demak, mahalliy madaniyatni faqat matnga kiritish yetmaydi, ko'rgazmali va audio material ham muvozanatni saqlashi kerak. Mahalliy mazmunni kiritgan tadqiqotlar esa ijobiy natija qayd etdi: talabalar bahosi 4 balldan 3,48 [19], yuqori daraja ulushi 44,8 foiz va 28,1 foiz [22].

Muhokama

Natijalar xorijiy nazariyalar bilan uyg'un keladi: G. Gay madaniyatga javob beruvchi ta'limni talabaning tajribasiga tayanish orqali asoslaydi [9], D. Paris madaniyatni saqlash kerak bo'lgan qadriyat sifatida ko'radi [10]. Etnopedagogik yondashuv bu ikki g'oyani birlashtiradi va ularga xalq pedagogikasining tayyor vositalarini qo'shadi — maqol, ertak va marosim asrlar sinovidan o'tgan tarbiya vositasidir. Yondashuv ingliz tili madaniyatini siqib chiqarmaydi: xalqaro til ta'limi uch madaniyatni birga qamraydi [12], M. Byram modeli ham o'z va o'zga madaniyat haqidagi bilimni kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida ko'rsatadi [13]. Shu bilan birga, tahlil uch xavfni ochib berdi: **folklorlashtirish** — madaniyat faqat bayram va taom darajasida ko'rsatilsa, talaba yuzaki tasavvur oladi [4]; **essensializm** — A. Holliday madaniyatni bir xil va o'zgarmas deb tasvirlashdan ogohlantiradi [25], tanqidiy-refleksiv tamoyil shu xavfni kamaytiradi; **muvozanatni buzish** — mahalliy mazmun haddan oshsa, talaba o'rganayotgan til madaniyatidan uzoqlashadi, muvozanatni har bir material turida tekshirish kerak [18]. Cheklovlar: faqat nazariy tahlil o'tkazildi; manbalar mavzuni to'liq qamramaydi; O'zbekiston oliy ta'limida yondashuv samarasini o'lchagan tadqiqotlar hozircha juda kam. Keyingi bosqichda taklif qilingan topshiriqlarni tajribada sinash va natijani statistik usullar bilan tekshirish zarur.

Xulosa

1. Etnopedagogik yondashuv ingliz tili ta'limiga to'rt komponentli mazmun (kognitiv, aksiologik, kommunikativ-faoliyat, refleksiv-qiyosiy) olib kiradi va olti tamoyilga tayanadi: madaniy muvofiqlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi, madaniyatlar muloqoti, ona tili va madaniyatiga tayanish, kommunikativ yo'nalganlik, tanqidiy-refleksiv yondashuv.

2. Yondashuv besh didaktik imkoniyat yaratadi: motivatsiyani oshiradi, lug'at va pragmatik kompetensiyani boyitadi, mediatsiya ko'nikmasini rivojlantiradi, milliy o'zlikni mustahkamlaydi va tanqidiy tafakkurni o'stiradi.

3. Xalqaro darsliklar mahalliy madaniyatga kam o'rin beradi (tashqi va kengayuvchi doira ulushi 10 foizga yaqin); mahalliy mazmunni kiritgan tadqiqotlar ijobiy natija qayd etdi (talabalar bahosi 4 balldan 3,48; yuqori daraja 44,8 foiz va 28,1 foiz).

4. O'qituvchi har bir mavzuga kamida bitta etnopedagogik topshiriq qo'shishi, darslik mualliflari esa uch madaniyat muvozanatini matn, rasm va audio materialda birdek saqlashi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Ta'lim to'g'risida. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son. <https://lex.uz/docs/5013007>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida. 2021-yil 19-may, PQ-5117-son. <https://lex.uz/docs/5426736>
3. Hasanova, D. (2007). Broadening the boundaries of the Expanding Circle: English in Uzbekistan. *World Englishes*, 26(3), 276–290. <https://doi.org/10.1111/j.1467-971X.2007.00509.x>
4. Shin, J., Eslami, Z. R., & Chen, W.-C. (2011). Presentation of local and international culture in current international English-language teaching textbooks. *Language, Culture and Curriculum*, 24(3), 253–268. <https://doi.org/10.1080/07908318.2011.614694>
5. Keleş, U., & Yazan, B. (2023). Representation of cultures and communities in a global

- ELT textbook: A diachronic content analysis. *Language Teaching Research*, 27(5), 1325–1346. <https://doi.org/10.1177/1362168820976922>
6. Ne'matov, A. B. (2025). Til imperializmi va g'arblashuv: O'zbekistondagi ingliz tili darsliklariga dekolonial nazar. *International Journal of Science and Technology*, 2(4), 7–12. <https://doi.org/10.70728/tech.v2.i04.002>
 7. Волков, Г. Н. (1999). *Этнопедагогика*. Москва: Академия. 168 с.
 8. Mutalipova, M. J. (2015). *Xalq pedagogikasi: o'quv qo'llanma*. Toshkent: Fan va texnologiya. 160 b.
 9. Gay, G. (2018). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice* (3rd ed.). New York: Teachers College Press.
 10. Paris, D. (2012). Culturally sustaining pedagogy: A needed change in stance, terminology, and practice. *Educational Researcher*, 41(3), 93–97. <https://doi.org/10.3102/0013189X12441244>
 11. González, N., Moll, L. C., & Amanti, C. (Eds.). (2005). *Funds of knowledge: Theorizing practices in households, communities, and classrooms*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
 12. McKay, S. L., & Bokhorst-Heng, W. D. (2008). *International English in its sociolinguistic contexts: Towards a socially sensitive EIL pedagogy*. New York: Routledge.
 13. Byram, M. (2021). *Teaching and assessing intercultural communicative competence: Revisited* (2nd ed.). Bristol: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/BYRAM0244>
 14. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
 15. Kumaravadivelu, B. (2006). *Understanding language teaching: From method to postmethod*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
 16. Nault, D. (2006). Going global: Rethinking culture teaching in ELT contexts. *Language, Culture and Curriculum*, 19(3), 314–328. <https://doi.org/10.1080/07908310608668770>
 17. Kramsch, C. (2013). Culture in foreign language teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research*, 1(1), 57–78.
 18. Sulistiyo, U., Wulan, R., Al Arif, T. Z. Z., Efiza, D., & Anwar, K. (2021). A critical content analysis of English textbook for senior high school students in Indonesia. *Studies in English Language and Education*, 8(1), 84–98. <https://doi.org/10.24815/siele.v8i1.16778>
 19. Septiyana, L., Suprihatin, Y., & Ninsiana, W. (2025). An ethnopedagogical approach in developing inferential reading materials in EFL contexts: Integrating Lampung local wisdom. *Pedagogy: Journal of English Language Teaching*, 13(2), 262–278. <https://doi.org/10.32332/joelt.v13i2.11577>
 20. Tomlinson, B., & Masuhara, H. (2018). *The complete guide to the theory and practice of materials development for language learning*. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.
 21. Jalolov, J. J. (2012). *Chet til o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
 22. Шарипова, С. Б. (2019). *Бўлажак чет тили ўқитувчиларида умуммаданий дунёқарашни шакллантириш механизмларини такомиллаштириш*: пед. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореферати. Самарқанд. <https://www.samdu.uz/upload/content-files/Sharipova.pdf>

23. UNESCO. *Intangible Cultural Heritage: Uzbekistan – elements on the lists*.
<https://ich.unesco.org/en/state/uzbekistan-UZ> (murojaat sanasi: 05.10.2026).
24. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*.
Cambridge: Cambridge University Press.
25. Holliday, A. (2011). *Intercultural communication and ideology*. London: SAGE.